GÖTEBORGS UNIVERSITET

STATSVETENSKAPLIGA INSTITUTIONEN
CENTRUM FÖR EUROPASTUDIER (CES)

KONTRASTERANDE VÄGAR TILL EKONOMISK TILLVÄXT

En jämförande studie av utländska direktinvesteringars inverkan i Serbien och Montenegro

Toni Lijesnic

Kandidatuppsats:	15 hp
Program:	Europaprogrammet
Nivå:	Grundnivå
Termin/år:	Ht/2023
Handledare:	Hanna Martin

Abstract

Foreign direct investment (FDI) is widely regarded as a significant catalyst for economic development especially in emerging and developing economies. While previous research has found different effects from foreign direct investments in different countries this study aims to explore the varying effects of FDI in Serbia and Montenegro. The study focuses on how FDI influences key economic indicators, specifically GDP per capita and employment rates, in the context of their aspirations to join the European Union (EU). Employing a comparative approach, the thesis examines the differing trajectories of Montenegro and Serbia in utilizing FDI for economic advancement. The research reveals that while Serbia shows significant positive correlation between FDI and both GDP per capita and employment rates, Montenegro displays no significant relationship in these aspects. The difference suggests that the impact of FDI is heavily influenced by each country's unique economic structure and the sectors targeted by the investments. The thesis contributes to the discourse on policy development aimed at optimizing the role of foreign direct investment in sustainable economic growth and employment within the region. It highlights the need for tailored economic strategies and policies that consider the specific needs and contexts of individual countries in the Western Balkans.

Kandidatuppsats:	15 hp
Program:	Europaprogrammet
Nivå:	Grundnivå
Termin/år:	Ht/2023
Handledare:	Hanna Martin
Nyckelord:	Utländska direktinvesteringar, BNP per capita, Sysselsättningsgraden, Montenegro, Serbien, Institutionell kvalitet, Spill-over effekter
Antal ord:	10 034

Innehåll

1. Inledning 1
1.1 Syfte och forskningsfråga 2
1.2 Disposition 3
2. Bakgrund om EU:s anslutningsprocess och FDI i Serbien och Montenegro 4
2.1 EU:s anslutningsprocess för Montenegro och Serbien 4
2.2 FDI inflöden i Montenegro och Serbien 5
3. Teori och tidigare forskning 7
3.1 Teori: FDI, Ekonomisk tillväxt och institutionell kontext 7
3.2 Forskning kring FDI 7
3.2.1 Forskning kring FDI 7
3.2.2 EU anslutning och FDI 9
3.2.3 FDI i Montenegro och Serbien 9
3.3 Hypoteser 10
4. Metod och material 12
4.1 Material 12
Urval 13
4.2 Variabler 13
4.2.1 Beroende variabel 13
4.2.2 Oberoende variabler 13
4.3 Paneldata 14
5. Resultat 17
5.1 Resultat för Montenegro 17
5.1.1 BNP per capita som beroende variabel 17
5.1.2 Sysselsättningsgraden som beroende variabel 18
5.2 Resultat för Serbien 19
5.2.1 BNP per capita som beroende variabel 19
5.2.2 Sysselsättningsgraden som beroende variabel 20
6. Diskussion och slutsatser 22
6.1 Signifikansen i regressionerna 22
6.2 Utländska direktinvesteringar och BNP per capita 22
6.3 Utländska direktinvesteringar och sysselsättningsgraden 23
6.4 Slutsatser 24

Referenser..... 26

1. Inledning

Utländska direktinvesteringar (FDI) har blivit en viktig beståndsdel i den globala ekonomin och har en avgörande roll i utvecklingen och den ekonomiska tillväxten för många länder i världen. Historiskt sett så har FDI agerat som en motor för ekonomiska framsteg så som att locka kapital, generera arbetstillfällen, främja teknologisk överföring och öka produktivitet (Borensztein, De Gregorio & Lee, 1998). I en värld där vi blir alltmer globaliserade så har denna typ av investeringar ökat då kapital och investeringar inte längre känner av geografiska gränser. FDI har därav blivit uppmärksammat för forskning och analys då dess inverkan på ekonomin har visat tendenser till stark utveckling, det har även bidragit till att FDI blivit föremål i flera diskussioner inom den akademiska men även politiska sfären (Blomström, Lipsey & Zejan, 1996). Direktinvesteringar skiljer sig från andra typer av investeringar då det direkt blir engagerat och har potential att skapa positiva spill-over effekter på det investerade landets ekonomi genom förbättringar i mänskligt kapital, arbetsdynamik och teknologiska framsteg (Ramadani, Abazi-Alili, Dana, Rexhepi & Ibraimi, s.318, 2016; Iamsiraroj, 2015).

Utländska direktinvesteringar sker när ett företag investerar utomlands, i form av att antingen etablera en verksamhet i det nya landet eller genom att förvärva en verksamhet som redan finns i landet. Genom ett ägande eller ett kontrollerande intresse i ett företag så sker en utländsk direktinvestering (Paul & Singh, s. 2513, 2017). FDI skiljer sig från andra typer av investeringar så som portföljinvesteringar där man köper aktier och obligationer i utländska företag utan någon kontroll över dessa företag. Utländska direktinvesteringar (FDI) innefattar en långsiktig relation där man genom ett ägarskap i ett företag från ett annat land ämnar bidra till långsiktig utveckling (OECD, 2008).

För att dra åt sig utländska direktinvesteringar skapar länder incitament så som subventioner, ekonomiska zoner med regleringar och anpassade regler och även skattelättnader (Bartlett, Krasniqi & Ahmetbasic, 2019). För att skydda sina egna intressen kan länder i stället skapa regleringar eller restriktioner som skyddar de ekonomiska intressen som länderna har.

Utländska direktinvesteringar bidrar till ”spill-over effekter”, innebörden av en spill-over effekt är att investeringen som sker påverkar en tredje part. FDI har visat sig kunna påverka värdländer genom teknologisk överföring, påverkat humankapital och förbättrad effektivitet i värdländer, det är vad som kallas spill-over effekt. När ett utländskt företag investerar i en ny marknad i ett nytt land så tar företaget ofta med sig nya arbetssätt och kunskaper till den inhemska marknaden vilket i sin tur kan bidra till en överföring av kunskap som leder till ökad effektivitet. En förbättrad effektivitet kan i sin tur bidra till en större produktivitet på hela marknaden och det är en typ av spill-over effekt (Sugihurti m.fl., s.15-16, 2022).

Montenegro och Serbien är länder som befinner sig i en övergångsfas till en marknadsorienterad ekonomi och i integration med den Europeiska unionen (EU), vilket gör de till intressanta föremål för analys (Demekas, Horvath, Ribakova & Wu, 2007). Integrationen med EU är viktig för ländernas ekonomiska och politiska stabilitet, ett EU-medlemskap kräver starka demokratiska institutioner och respekt för rättsstaten, det i sin tur kräver att kandidatländer fokuserar på att förbättra den institutionella kvalitén. Institutionell kvalitet syftar till kapaciteten och effektiviteten hos olika offentliga och privata institutioner som påverkar ett lands sociala, ekonomiska och politiska liv. Institutionell kvalitet omfattar

rättsstatens principer, politisk stabilitet, regeringens effektivitet, korruptionsnivåer och regleringskvalitet (Ahmad, Ahmed, Yang, Hussain & Sinha, s.300, 2022). Ett medlemskap i EU ger även tillgång till en större marknad, ökade handelsmöjligheter och potentiellt ökade utländska direktinvesteringar som kan bidra till utveckling och ekonomisk tillväxt. Montenegro och Serbien har genomfört omfattande ekonomiska och politiska förändringar i samband med förhandlingar om att gå med i EU, vilket understryker behovet av att forska kring FDI och hur det påverkar det ekonomiska landskapet i dessa länder (Europaparlamentet, 2021). Tidigare forskning om FDI har inte granskat och jämfört Montenegro och Serbien utifrån FDI och ekonomisk tillväxt vilket denna studie syftar till att göra, för att förstå de regionala skillnaderna i hur FDI påverkar respektive land.

Trots den gemensamma historia och kultur som Montenegro och Serbien besitter är de två nationer som är väl distinkta sett ur ett ekonomiskt perspektiv. Serbien har en större befolkning och ett större territorium med en mer varierad ekonomi. Landet har en stor industrisektor samt en växande tjänstesektor, bil- och elektroniksektorn är viktig för Serbien där de är väletablerade (World Bank, s.151–152, 2022). Ser vi till Montenegro är de en betydligt mindre nation som livnär sig till stor del på turism, fastigheter och tjänstesektorn där närheten till havet har blivit en viktig inkomstkälla (World Bank, s.141–142, 2022). Då landet beror till stor del på turismen är det väldigt sårbart för ekonomiska fluktuationer i omvärlden. För att skapa en bredare förståelse för hur FDI påverkar nationer i olika ekonomiska storlekar och strukturer blir det relevant att forska kring FDI i Montenegro och Serbien för att sedan jämföra resultaten.

Det är centralt att forska om FDI inom dessa länder utifrån ett Europaperspektiv då de båda är kandidatländer till ett EU-medlemskap och de har även tagit sig längst i integrationsprocessen för ett EU-medlemskap av länderna i regionen (Europaparlamentet, 2021). Vi ser att Serbien och Montenegro inte endast befinner sig i Europa geografiskt utan även är politiskt och ekonomiskt invävda med kontinenten. De potentiella medlemskapen och den ekonomiska tillväxten som FDI kan tillföra blir därmed viktig för välståndet i regionen (Europaparlamentet, 2023). Genom att analysera FDI:s påverkan på variabler som BNP per capita och sysselsättningsgrad i Serbien och Montenegro kan studien bidra till värdefulla insikter i hur utländska direktinvesteringar påverkar övergångsekonomier och i sin tur bidrar till ekonomisk tillväxt och europeisk integration.

1.1 Syfte och forskningsfråga

Uppsatsens syfte är att analysera och jämföra hur inflöden av utländska direktinvesteringar (FDI) har påverkat ekonomisk tillväxt i Montenegro och Serbien med särskilt fokus på deras effekt på BNP per capita och arbetslöshetsgraden. Denna studie ämnar kartlägga och förstå de mekanismer som FDI bidrar till, även för att förstå ekonomiska förändringar i övergångsekonomier med liknande politisk och historisk bakgrund men olika ekonomiska strukturer. Studien syftar även till att förstå hur FDI-flöden långsiktigt kan bidra till nationernas strävanden i att integreras i den Europeiska unionen (EU). Utifrån denna jämförelse har studien avsikt att bidra med rekommendationer för policyutveckling som kan effektivisera utländska direktinvesteringars bidrag till en hållbar ekonomisk tillväxt samt sysselsättning i regionen.

Bidrar inflöden av utländska direktinvesteringar till ekonomisk tillväxt?

1.2 Disposition

Uppsatsen kommer att disponeras utifrån 6 kapitel. Kapitel 2 avser att ge en bakgrund till Serbien och Montenegro utifrån FDI och hur långt de har kommit i anslutningsprocessen till EU. Kapitel 3 behandlar teori och tidigare forskning kring FDI och ekonomisk tillväxt, i slutet av kapitel 3 presenteras hypoteserna till studien baserat på tidigare forskning och teori. I kapitel 4 så presenteras val av material och variabler samt metodval för att analysera variablerna. Kapitel 5 presenterar resultatet från studien. Till sist presenteras slutsatserna från studien i kapitel 6.

2. Bakgrund om EU:s anslutningsprocess och FDI i Serbien och Montenegro

Kapitlet kommer att behandla vad FDI och Spill-over effekter är, ländernas utveckling i EU:s anslutningsprocess samt hur FDI inflöden är fördelat i Montenegro och Serbien. Kapitlet avser att skapa förståelse för FDI i de länder som kommer att analyseras i uppsatsen.

2.1 EU:s anslutningsprocess för Montenegro och Serbien

För att förstå EU:s integrationsprocess för dessa länder och hur de har påverkats av den, kommer denna del av texten att behandla EU:s integration i Montenegro och Serbien från att den började fram till 2023.

Montenegro ansökte om EU medlemskap den 15 december 2008 och blev 2010 godkända till kandidatstatus för EU medlemskap och förhandlingarna för medlemskapet öppnades 26 juni 2012 (Europaparlamentet, 2023). Serbien ansökte om medlemskap 19 december 2009 men blev inte godkända för kandidatstatus förrän 2012 och därefter öppnades förhandlingar kring EU medlemskap den 17 december 2013 (Europaparlamentet, 2023). I samband med att förhandlingarna med Serbien och Montenegro öppnats så finns 35 förhandlingskapitel att uppfylla innan de kan bli medlemsländer i EU, bland annat fri rörlighet av varor och kapital, ekonomisk och monetär politik och transeuropeiska nätverk (Europeiska rådet, s.24–25, 2014), dessa kapitel är relevanta för ekonomisk tillväxt och FDI. De behandlar hur öppen handeln är i Montenegro och Serbien som i sin tur påverkar FDI och ekonomisk tillväxt som blir väldigt viktigt i denna studie. Fram till idag har 22 kapitel öppnats för förhandling i Serbien men endast 2 kapitel har stängts som avklarade, vilket visar att de har en lång väg kvar att gå (Europaparlamentet, 2023). Montenegro har utifrån öppnade kapitel kommit en längre bit på vägen med 33 öppnade kapitel dock endast 3 avslutade kapitel (Europaparlamentet, 2023).

Ser vi till framstegen som Serbien tagit inom ekonomisk utveckling och konkurrenskraft, i 2018 års rapport från Europeiska kommissionen visar att Serbien har gjort bra framsteg i att utveckla en funktionerande marknadsekonomi. Tillväxt och makroekonomisk stabilitet finns, dock så behöver de öka arbetsmarknadsdeltagandet, speciellt för kvinnor och ungdomar. Tillväxten i BNP per capita visar att Serbien håller en stabil ökning med 3% per år, men köpkraften håller sig endast till 37 % av EU genomsnittet vilket är relativt lågt (Europeiska kommissionen, s.42–43, 2018). I 2022 års rapport strax efter Coronapandemin, ser kommissionen en förbättring i förberedelsen och utvecklingen av en marknadsekonomi sett till 2018 års rapport. Trots coronakrisen har Serbien lyckats återhämta sig starkt och fortsätter att visa på ekonomisk tillväxt med ett genomsnitt på 8 % i BNP tillväxt år 2021 precis efter pandemin (Europeiska kommissionen, s.65–67, 2022). I analysen av Serbiens framsteg mot ett EU medlemskap nämns även att under pandemin minskade de externa obalanserna i samband med att deras finansiering helt täcktes av de utländska direktinvesteringarna (FDI) i landet (Europeiska kommissionen, s.56–57, 2021). Kommissionen betonar dock i rapporterna att Serbien har en lång väg att gå för att kunna skapa en hållbar och självständig ekonomi men att de har tagit stora steg mot ett bättre ekonomiskt system.

Montenegros utveckling ekonomiskt sedan 2013 har varit oavbruten, Montenegro har fram till 2016 års rapport endast ökat tillväxten i ekonomin. Den finansiella sektorn har även förbättrats men problem finns fortfarande kvar så som en svag struktur på arbetsmarknaden vilket har bidragit till en låg sysselsättning och höga arbetslöshetssiffror samt att landet har en hög offentlig skuld (Europeiska kommissionen, s.40, 2016). Ser vi till BNP per capita tillväxten har den varit ökande sedan 2012, det visar på att den ekonomiska tillväxten är stabil och ökande (Europeiska kommissionen, s. 41, 2017). Utifrån 2022 års rapport har coronapandemin lett till att den ekonomiska tillväxten avtagit under 2020 och delvis 2021, men under 2021 års senare hälft har Montenegros ekonomiska tillväxt studsat tillbaka och visat på en styrka. På grund av den snabba återhämtningen har det lett till att budgetbalansen förbättrats och stigande intäkter. Trots pandemin har tillväxten i BNP per capita fortsatt öka 2021 (Europeiska kommissionen, s.62–63, 2022).

2.2 FDI inflöden i Montenegro och Serbien

För att förstå hur de respektive ländernas ekonomier är uppbyggda kommer denna del att ta upp hur FDI inflöden är fördelat i Montenegro och Serbien, vilka sektorer som drar åt sig mest utländska direktinvesteringar och vart dessa investeringar kommer ifrån.

Serbiens utveckling av FDI inflöden sedan 2013 har endast varit stigande, vilket var de år då de blev kandidatland för EU medlemskap, FDI inflöden har dubblats från åren 2013 fram till 2021 (Fabregue, 2023). Ser vi över fördelningen av FDI så kommer över 70 % av FDI från EU-länder, sedan är Ryssland den näst största aktören med ungefär 8–9% av det totala FDI inflödet till Serbien mellan åren 2010-2018. Den största delen av FDI går in i tjänstesektorn med ungefär 60 % av det totala FDI inflödet, finanssektorn drar åt sig ungefär 26 % av FDI dock har andelen minskat sedan 2014 då den låg på närmare 28 % av FDI (Fabregue, 2023). Den finansiella sektorn i Serbien har blivit ett mål för investeringar av länder som Österrike, Italien, Tyskland och Frankrike främst. Tjänstesektorn drar främst till sig investeringar av USA, Italien, Norge, Tyskland, Österrike och Frankrike (Fabregue, 2023). På senare tid har investeringar från asiatiska länder blivit större, Kina har gjort signifikanta investeringar i gruv- och metallindustrin samt bilindustrin. Länder i mellanöstern har gjort signifikanta investeringar i jordbrukssektorn (Fabregue, 2023). Det visar på en ny trend av FDI som kommer till Serbien.

Utländska direktinvesteringars inflöden i Serbien 2012–2022

Hämtad från: World Bank

I Montenegro har FDI inflöden utgjort ungefär 17 % av BNP i Montenegro de senaste 5 åren. Fördelningen för FDI i Montenegro, ser ut som följande att 38 % har gått till fastighetssektorn, 17 % har investerats i tjänstesektorn och finanssektorn och 37 % har gått till koncerninterna skulder (Skupstina Crne Gore, s.41, 2022). De länder som främst investerar i Montenegro är Serbien, Ryssland, Schweiz, Förenade Arabemiraten och Tyskland. Tyskland är den största investeraren i fastigheter och efter kommer Ryssland och Serbien (Adriacom, 2023).

Utländska direktinvesteringars inflöden i Montenegro 2012–2022

Hämtad från: World Bank

3. Teori och tidigare forskning

3.1 Teori: FDI, Ekonomisk tillväxt och institutionell kontext

Min forskning grundar sig i Blomström & Kokkos (1998) teoretiska perspektiv som lyfter fram den nyanserade rollen som utländska direktinvesteringar (FDI) har i ekonomisk utveckling. Centralt i den teori som de presenterar är begreppet spill-over effekter, där FDI inte endast tillför kapital men även bidrar till tekniköverföring, nya produktionsmetoder och ledarskapsutveckling (Blomström & Kokko, s.3–4, 1998). Spill-over effekterna är avgörande för att öka produktivitet och konkurrenskraft i värdländer. Blomström & Kokko framhäver att spill-over effekterna beror på vilken nivå av human kapital och institutionell utveckling som värdländerna besitter (Blomström & Kokko, s.13, 1998). Det perspektivet blir relevant i denna studie som fokuserar på Montenegro och Serbien, då det tyder på att effektiviteten av utländska direktinvesteringar i övergångsekonomier påverkas av vilka utvecklingsstadier som de befinner sig i samt de institutionella ramar som länderna har.

I linje med det som Blomström & Kokko (1998) tar upp, så berikar Baldwin, Braconier & Forslid (2005) teori om endogen tillväxt genom teknologiska spill-over effekter förståelsen för utländska direktinvesteringars påverkan på värdnationer. I sin teori hävdar de att utländska direktinvesteringar blir avgörande för tekniska framsteg i värdländerna som i sin tur bidrar till endogen tillväxt. Teorin betonar att införandet av ny teknologi och nya metoder genom utländska direktinvesteringar kan leda till förbättringar i ekonomisk prestanda och produktivitet (Baldwin, Braconier & Forslid, s. 950, 2005). I anknytning till Montenegro och Serbien antyder det att utländska direktinvesteringar spelar en avgörande roll för att driva tekniska framsteg och ekonomisk tillväxt, särskilt när dessa länder fortsätter att integreras med EU och den globala ekonomin.

Genom att använda mig av dessa teoretiska perspektiv så antar min studie att utländska direktinvesteringar kommer att ha en positiv verkan på den ekonomiska tillväxten i Serbien och Montenegro, utifrån förbättringar i BNP per capita och sysselsättningsgraden. I linje med det som Blomström & Kokko (1998) betonar så beror effekten av FDI på humankapitalnivåer och institutionell kvalitet. Baldwin, Braconier & Forslid (2005) syftar till att spill-over effekter är nyckelmekanismen i främjandet av ekonomisk tillväxt, ramverket tillåter studien att analysera förhållandet mellan utländska direktinvesteringar och ekonomisk utveckling i övergångsekonomier.

3.2 Forskning kring FDI

Denna del kommer att behandla vad tidigare forskning har belyst kring FDI och dess påverkan på ekonomisk tillväxt.

3.2.1 Forskning kring FDI

FDI och dess effekter varierar beroende på hur värdlandet som tar emot investeringarna är uppbyggt och hur långt de har kommit i utvecklingen med hänsyn till humankapital, ekonomisk frihet och handel. Iamsiraroj (2015) har analyserat 124 länder utifrån FDI och dess påverkan på den ekonomiska tillväxten där målet har varit att förstå hur FDI kan bidra till tillväxt och vad det beror på. I studien kommer författaren fram till att FDI bidrar till ett förbättrat humankapital, ny teknologi och nya arbetssätt som i sin tur främjar den ekonomiska

tillväxten, men författaren erkänner att effekterna som uppstår beror på faktorer som tillräckligt med humankapital från början, ett öppet handels- och investeringssystem och en stabil makroekonomi (Iamsiraroj, 2015). I en liknande studie där Miao med flera (2021) har analyserat hur 44 afrikanska länder har påverkats av FDI som specifikt kommit från Kina kommer författarna fram till att FDI har en positiv effekt men den institutionella kvalitén är viktig för att dom utländska direktinvesteringarna (FDI) ska ha en större positiv verkan på den ekonomiska tillväxten i Afrika. Flera av länderna som analyserats i studien kännetecknas av en svag institutionell kvalitet, men i och med att den statliga förvaltningsmiljön förbättras så stimuleras även effekterna av FDI i de analyserade länderna (Miao, Borojo, Yushi & Desalegn, 2021).

Syed Ali Raza, Nida Shah och Imtiaz Arif (2021) har studerat FDI:s effekter på ekonomisk tillväxt utifrån ett bra styrsystem på OECD länderna. Länderna har analyserats mellan perioden 1996–2013 och studien gör intressanta fynd kring hur en kvalitativ regering har positiva effekter på den ekonomiska tillväxten i större utsträckning än ett land med en sämre styrningskvalitet. En bättre institutionell kvalité bidrar till att den ekonomiska tillväxten förbättras och landet drar åt sig mer FDI-flöden. I studien så understryks det att effekterna på den ekonomiska tillväxten som inåtriktad FDI bidrar med är av stor relevans för utvecklingsländer och att rollen för institutionell kvalitet underlättar för den ekonomiska tillväxten (Raza et al, 2021).

Arbetsmarknaden har varit ett föremål för forskning inom FDI, man har funnit att genom spill-over effekter så bidrar FDI till att öka sysselsättningsgraden i värdnationer och deras sektorer. Kim (2021) har studerat arbetsmarknadseffekterna av FDI på bilmarknaden i USA, där har förändringar i sysselsättningsgraden undersökts i korrelation med FDI inflöden. Studien finner stöd för att det finns ett positivt samband med FDI inflöden och en högre sysselsättningsgrad (Kim, s. 637, 2021). I en studie där man jämfört hur FDI förhåller sig till sysselsättningsgraden i Malaysia mellan 1980 och 2012, finner författaren ett signifikant samband mellan FDI och sysselsättningsgraden, högre FDI kopplas till en högre sysselsättningsgrad som i sin tur leder till ett ökat BNP vilket genererar bättre levnadsvillkor (Irpan, 2016). Hakim med flera (2023) tittar på hur värdländer för FDI påverkas i sysselsättningsgraden av FDI, de finner ett signifikant samband som stödjer att FDI bidrar till att öka sysselsättningsgraden och minska arbetslösheten i värdländer för FDI (Hakim, Ahman & Kusnendi, s.177, 2023). Det ger relevans för att inkludera denna indikator i forskningen kring ekonomisk tillväxt för att visa hur arbetsmarknadsförhållandena påverkas av utländska direktinvesteringar (FDI).

Flera forskningsbidrag har dock hittat negativa samband mellan FDI och sysselsättningsgraden (Faridi, 2018; Uddin, 2020). Några av studierna menar att effekten av FDI på sysselsättningsgraden beror på flera faktorer så som skickligheten på arbetskraften, vilka typer av jobb som investeras i och vilken sektor som dom utländska direktinvesteringarna är ämnade till. Skickligheten på arbetskraften avser kompetensnivån, utbildningsgraden och den yrkesmässiga förmågan hos de personer som utgör arbetsstyrkan. Bailey & Driffield (2007) kommer i sin studie fram till att FDI gynnar de sektorer där arbetskraften är skicklig och inte gynnar den arbetskraften som inte är skicklig istället får de en negativ effekt på sysselsättningsgraden (Bailey & Driffield, s.207, 2007).

3.2.2 EU anslutning och FDI

Övergångsekonomier har i tidigare forskning om FDI varit intressanta att undersöka, specifikt övergångsekonomier som väntar EU medlemskap. Tidigare forskning har poängterat att övergångsekonomier blir mål för utländska direktinvesteringar då man ser en potential i att utveckla och dra nytta av resurser i dessa länder. Janicki och Wunnava (2004) har jämfört EU medlemsländer med de östeuropeiska kandidatländerna för 1997, syftet var att belysa de främsta egenskaperna för FDI mottagare för att i sin tur kunna förstå framtida inflöden av FDI. Studien sammanfattar fyra egenskaper som essentiella för att ett mottagarland ska kunna ta emot ett större inflöde av FDI, storlek av mottagarnationen, politisk och makroekonomisk stabilitet, arbetskraftskostnader och handel med andra länder.

Joze Mencinger (2003) har i sin studie analyserat hur FDI har påverkat den ekonomiska tillväxten i 8 kandidatländer för EU medlemskap under sin övergångsperiod. Analysen som framförs i studien får resultatet att FDI har ett negativt samband med ekonomisk tillväxt, det indikerar att FDI kan ha hindrat konvergens och tillväxt i alla länder förutom Litauen. Ett Granger kausalitetstest utförs även i studien där man kommer fram till att FDI påverkar ekonomisk tillväxt men inget stöd för att ekonomisk tillväxt påverkar FDI hittas (Mencinger, 2003, s. 495). I jämförelse till Joze Mencingers studie där han analyserat FDI under övergången för kandidatländerna har Kamil Makiela, Liwiusz Wojciechowski, och Krysztof Wach (2021) gjort en analys av 4 kandidatländer ett årtionde efter att de blivit medlemsländer för att bättre förstå den fördröjda effekten av FDI. I studien så finner man ett starkt stöd för att FDI har haft en positiv effekt på den ekonomiska tillväxten i de analyserade länderna. Man lyfter fram tre viktiga aspekter som FDI har påverkat vilket är tillväxt i produktion och arbetsproduktivitet, effektivare användning av insatsfaktorer och en högre effektivitet i den totala produktiviteten i de analyserade länderna (Makiela et al, 2021).

3.2.3 FDI i Montenegro och Serbien

I denna del kommer jag att gå igenom tidigare forskning som behandlat FDI och ekonomisk tillväxt i Montenegro och Serbien för att förstå vad andra forskare har kommit fram till.

Den institutionella rollen spelar en stor roll i förvaltandet av FDI. Som jag tidigare diskuterat är kvalitén på institutioner väldigt viktig för att effekterna av FDI ska bidra till ekonomisk tillväxt (Miao, Borojo, Yushi & Desalegn, 2021). I en studie om västra Balkan där man analyserat hur de utländska direktinvesteringarna och institutionell kvalité påverkar ekonomisk tillväxt har man kommit fram till att FDI påverkar ekonomisk utveckling men att det har haft en negativ påverkan på tillväxten i de analyserade länderna. När institutionell kvalité och FDI analyseras samtidigt så blir båda indikatorerna insignifikanta vilket forskaren i studien menar beror på att den institutionella kvalitén är för låg i länderna för att kunna bidra till tillväxt och förvalta FDI på ett bra sätt (Smolo, 2021). Likt Raza et al (2019) understryker Smolo (2021) vikten av institutionell kvalité för att FDI ska kunna bidra till ekonomisk tillväxt. Eftersom västra Balkan i helhet betraktas som övergångsekonomier så behövs institutionella reformer som motverkar den höga korruptionen för att i sin tur kunna öka FDI inflödet som i sin tur leder till ekonomisk tillväxt, Smolo (2021) betonar att västra Balkan behöver ett större FDI inflöde för att kunna bygga upp infrastruktur och andra utvecklingsprojekt som i sin tur ökar ekonomisk tillväxt och tar dom närmare ett EU medlemskap.

I kontrast till Smolo (2021) har en studie gjorts som behandlar FDI och exporttillväxt där FDI har visat en positiv effekt på tillväxten i exportindustrin. Studien betonar dock att effekten har varit relativt liten i förhållande till sektorns storlek. FDI och ekonomisk tillväxt har inte varit konsistenta i västra Balkan i jämförelse till central- och östeuropeiska länder men FDI ses som en viktig komponent i moderniseringen av övergångsekonomierna i västra Balkan (Savicevic & Kostic, 2020). Effekten av FDI har även blivit större i länder med ett större inflöde av FDI vilket understryker vad tidigare studier betonat, att länderna i västra Balkan behöver ett större inflöde av FDI för att kunna utvecklas (Smolo, 2021; Raza et al, 2019; Savicevic & Kostic, 2020). I en liknande studie där man analyserat samma länder i västra Balkan utifrån FDI och dess påverkan på ekonomisk tillväxt kommer man fram till att FDI har påverkat BNP tillväxt, export och import positivt, vilket betyder att den ekonomiska tillväxten gynnas av FDI i de analyserade länderna. Trepski, Cvetanovska & Kozheski (2021) menar att FDI är en avgörande faktor för länderna i västra Balkan och dess ekonomiska återhämtning, i sin studie hittar de signifikanta och positiva effekter av FDI och menar att den låga arbetskraftskostnaden i länderna är en betydande faktor till inflödet av FDI. Men forskarna tar även upp ”Balkan effekten” som refererar till att investerare ser västra Balkan som ett område med politisk och ekonomisk instabilitet vilket har gjort det till en utmaning att attrahera FDI (Trepski, Cvetanovska & Kozheski, 2021). Utifrån resultaten som gjorts i studien ser jag att FDI har haft en positiv påverkan på ekonomisk tillväxt i de analyserade länderna där Montenegro och Serbien ingår, men att mer FDI behövs för ännu mer utveckling.

3.3 Hypoteser

Denna studie tar sin ansats i teorier som etablerats av Blomström & Kokko (1998) och Baldwin, Braconier & Forslid (2005), teorierna belyser den mångfacetterade roll som utländska direktinvesteringar (FDI) har i ekonomisk utveckling. Centralt för de teorier som presenterats är spill-over effekter där FDI inte endast bidrar till att tillföra kapital men även tekniköverföring, produktionsmetoder och kompetensutveckling. Effekterna blir avgörande för produktivitetsökning och konkurrenskraft i värdnationer. Vidare påpekar forskningen att effektiviteten av FDI i stor utsträckning bottnar i den grundläggande nivån av humankapitalet och den institutionella kvalitén (Iamsiraroj, 2015; Miao, Borojo, Yushi & Desalegn, 2021). Montenegro och Serbien är två övergångsekonomier med varierande grad av utveckling och institutionell kvalitet vilket gör det relevant för studien att förstå hur institutionell kvalitet påverkar effektiviteten av FDI. Dessa länder står inför unika utmaningar och möjligheter i det ekonomiska samspelet med FDI, särskilt i deras strävan för att integreras med EU och den globala ekonomin.

Iamsiraroj (2015) och Raza et al. (2021) understryker att FDI har en betydande roll i att införa ny teknologi, förbättra humankapital och stödja ekonomisk tillväxt. Studierna tar även hänsyn till den institutionella kvalitén för att maximera FDI effekterna positivt. Medan det finns forskning som visar på en mer komplex och ibland negativ relation mellan FDI och ekonomisk tillväxt (Mencinger, 2003), därmed understryks behovet av att djupare förstå de här dynamikerna.

Blomström & Kokkos (1998) teori om spill-over effekter blir en viktig utgångspunkt för att analysera BNP per capita. Indikatorn mäter hur effektivt FDI omvandlas till ekonomisk tillväxt på individnivå. I kontexten av Montenegro och Serbien, som befinner sig i olika stadier av integration med EU och ekonomisk utveckling, blir en ökning av FDI som sedan

leder till en ökning i BNP per capita ett tecken på att investeringarna bidrar till ekonomisk tillväxt och en förbättrad levnadsstandard. Det korrelerar med den teoretiska ram som Blomström & Kokko (1998) presenterar om spill-over effekter och att de ses som en drivkraft för ekonomisk tillväxt. Därav presenteras följande hypotes:

Hypotes 1: *FDI-inflöden i Montenegro och Serbien har ett positivt samband med BNP per capita.*

Kim (2021) och Irpan et al. (2016) presenterar resultat kring förhållandet mellan FDI och sysselsättningsgraden, där sysselsättningsgraden framstår som en kritisk indikator för att bedöma hur FDI påverkar arbetsmarknaden och jobbskapande. En positiv korrelation mellan FDI och sysselsättningsgraden skulle stärka argumentet att FDI bidrar till ekonomisk tillväxt men även social utveckling genom jobbskapande och fler arbetsmöjligheter. I min studie om Montenegro och Serbien blir arbetsmarknadens hälsa en viktig faktor för ekonomiska framsteg. Utifrån det formuleras följande hypotes:

Hypotes 2: *FDI-inflöden har ett positivt samband med sysselsättningsgraden i Montenegro och Serbien.*

4. Metod och material

Min uppsats grundar sig i en kvantitativ metod där syftet är att förstå om utländska direktinvesteringar bidrar till ekonomisk tillväxt i Montenegro och Serbien samt vilka skillnader som finns länderna emellan. Kvantitativ metod syftar till att ”skilja det slumpmässiga från det meningsbärande” (Djurfeldt, Larsson & Stjärnhagen, s.37, 2018). En kvantitativ studie använder sig av mätbara variabler för att analysera data, det kan vara allt från numeriska data till objektiva mätningar för att pröva hypoteser, identifiera mönster, testa teorier och hitta statistiska relationer (Djurfeldt et al, s.41, 2018). En stor fördel med kvantitativa metoder är att de kan hantera stora mängder data som gör det möjligt att generalisera resultat av data till en större population, vilket blir väldigt användbart när studien har som syfte att dra en bredare slutsats om exempelvis ett land (Djurfeldt et al, s.101, 2018). Kvantitativa metoder använder sig av numeriska data och objektiva mätningar som gör studierna replikerbara, vilket är en viktig aspekt inom forskning för att kunna verifiera resultat från andra forskare.

Inflöden av utländska direktinvesteringar, BNP per capita och sysselsättningsgraden är variabler som mäts i numeriska värden vilket är en anledning till att jag valt att använda mig av en kvantitativ metod. Tillvägagångssättet fokuserar på konkreta data och en hög grad av objektivitet när resultat tolkas. Då syftet i min studie är att förstå hur utländska direktinvesteringar påverkar Serbien och Montenegro blir en kvantitativ metod relevant då jag genom datamängder för utländska direktinvesteringar, BNP per capita och sysselsättningsgraden kan dra slutsatser för hur de har påverkats i termer av ekonomisk tillväxt.

4.1 Material

Studiens material kommer att utgå ifrån data som presenteras av The World Bank som är en internationell finansinstitution som erbjuder finansiellt och tekniskt stöd till utvecklingsländer för utvecklingsprojekt. The World Bank syftar till att bekämpa fattigdom, bidra till hållbar utveckling, tillhandahålla finansiellt stöd och forskning samt datainsamling (The World Bank, 2022). The World Bank samlar in globala utvecklingsdata om flera olika ämnen som exempelvis ekonomi, utbildning, miljö och hälsa. Tillsammans med sina 189 medlemsländer samlas data in från officiella statistikbyråer, internationella organisationer som exempelvis World Health Organisation, UNESCO och International Montetary Fund och genom egna undersökningar (The World Bank, 2022). The World Bank har som syfte att bidra med kvalitativa statistiska data för att kunna bidra med förståelse kring utveckling i utvecklingsländer men även för att kunna följa utvecklingen generellt kring medlemsländerna. Genom att föra data som undersöker alla aspekter av utveckling inom ett land så ämnar The World Bank att bidra till att minska fattigdom i världen (The World Bank, 2022).

Jag har valt att använda data från The World Bank då World Bank samarbetar med nationella officiella statistikbyråer som för aktuella data från respektive medlemsland, The World Bank är även en internationell institution som samarbetar världen över vilket bidrar till tillförlitligheten i den data som presenteras. De variabler som min studie ämnar analysera finns i databanken som The World Bank tillhandahåller samt att statistiken är uppdaterad till år 2022 vilket gör att jag kan föra en studie som använder sig av så nya data som möjligt (The World Bank, 2022).

Jag fann materialet genom att söka efter tilltänkta variabler och den sida som kunde presentera alla variabler för respektive länder som min studie syftar till att analysera var The World Bank.

Urval

Då uppsatsens syfte är att undersöka hur utländska direktinvesteringar har påverkat ekonomisk tillväxt i Montenegro och Serbien utifrån BNP per capita och sysselsättningsgraden kommer jag att göra urval. Montenegro och Serbien har jag valt att titta på då de har tagit sig längst i integrationsprocessen till EU av de länder som finns i Balkanregionen (Europeiska Kommissionen, 2021). Serbien och Montenegro är även två ekonomier som är uppbyggda på olika sätt utifrån ett ekonomiskt perspektiv vilket gör att analysen kommer att se olika ut för respektive land.

Jag kommer även att göra ett urval i vilka år som kommer att analyseras, jag har valt att titta på åren 2012–2022. Anledningen till mitt urval av år är att 2012 var det första året där både Montenegro och Serbien hade kandidatstatus till ett EU medlemskap (Europeiska rådet, 2023). Jag vill därför se om vi kan se ett samband mellan utländska direktinvesteringar och ekonomiskt tillväxt efter det året fram till 2022.

4.2 Variabler

4.2.1 Beroende variabel

I mina analyser har jag använt mig av utländska direktinvesteringars inflöden i respektive land som min beroende variabel. Investeringarna innehåller data om summan av eget kapital som investerats, återinvestering av vinst och annat kapital som har varit gränsöverskridande. Det innefattar investeringar som är förknippade med att en person bor i ett land men opererar ett företag eller har ett inflytande över ett företag i en annan ekonomi. Kriteriet för att anses ha en kontrollerande del av ett företag i ett annat land innefattar ägande av 10 procent eller mer av stamaktierna i ett företag för att det ska kallas utländska direktinvesteringar (World Bank Data, 2022). Data om utländska direktinvesteringar samlas in årligen och presenteras.

World Bank poängterar även att vissa brister kan finnas i den data som presenteras, då den data som presenteras inte inkluderar kapital som har anskaffats lokalt. Variabeln inkluderar heller inte transaktioner mellan länder som innehåller varor och tjänster som kan anses vara en typ av investering. World Bank reserverar sig även för att siffrorna som presenteras kan skilja sig från andra källor då olika metoder används för att justera data (World Bank Data, 2022).

4.2.2 Oberoende variabler

För att förstå de ekonomiska indikatorerna som valts i studien kommer denna rubrik att behandla hur BNP per capita och sysselsättningsgraden används som indikatorer för att förklara ekonomisk tillväxt. Det är även studiens oberoende variabler.

BNP per capita står för förkortningen bruttonationalprodukt per capita och är ett mått som används för att reda ut ett lands ungefärliga indikation på hur mycket som produceras per person uttryckt i pengar. Man beräknar BNP per capita genom att dela hela landets bruttonationalprodukt med den totala befolkningen. Bruttonationalprodukt är det totala värdet

av alla varor och tjänster som har producerats i ett land och det räknas inom en given tidsperiod, vanligtvis ett år. Denna data om BNP per capita är hämtad från World Bank (World Bank Data, 2022).

I forskningen kring FDI och ekonomisk tillväxt har BNP per capita blivit en indikator som används för att avgöra om FDI bidrar till tillväxt genom att titta på förändringar i produktionsnivån per person. BNP per capita ses som ett viktigt mått för att förstå levnadsstandarden, den ekonomiska prestandan och förmögenhetstillståndet för länder (Martinho, 2021). Martinho (2021) utgår i sin studie från att BNP per capita konvergerar mellan länder med sämre ekonomisk prestanda till de länder som har en mer dynamisk och etablerad ekonomi vilket gör BNP per capita till ett viktigt mått för att förstå utvecklingen i länder med sämre ekonomisk prestanda. Kritik har dock riktats mot indikatorn då den inte anses ta hänsyn till faktorer så som mänskligt välmående, hälsa, rättigheter och säkerhet vilket är faktorer som kan kopplas till ekonomisk tillväxt (Dedecek & Dudzich, s.194, 2022).

Relationen mellan FDI och BNP per capita har uppmärksammats i flera studier och används för att mäta ekonomisk tillväxt. Voloshyn (2018) har analyserat hur FDI har påverkat BNP per capita för åren 2003–2016 i Ukraina. Voloshyn menar att effekten av FDI går att mäta utifrån BNP per capita då det tar hänsyn till viktiga komponenter som bidrar till tillväxt som kapital och teknologitransfereringar mellan utlandet och värdlandet (Voloshyn, s.82, 2018). Sahu (2020) har studerat FDI flöden och ekonomisk tillväxt med BNP per capita som indikator, i studien sammanfattas att FDI är en avgörande drivkraft för BNP per capita tillväxten. Kurecic et al (2015) har analyserat hur BNP per capita har påverkat FDI i övergångsekonomier, de kommer fram till att FDI påverkar levnadsstandarden i mindre ekonomier i större utsträckning än vad FDI påverkar levnadsstandarden i utvecklade ekonomier, vilket gör BNP per capita intressant att analysera i övergångsekonomier.

Sysselsättningsgraden är ett mått på andelen av den arbetsföra befolkningen som är sysselsatta, det inkluderar alla som arbetar oavsett omfattning. Graden av sysselsatta beräknas genom antalet sysselsatta dividerat med den totala befolkningen som är i arbetsför ålder. Sysselsättningsgraden ger en insikt i hur arbetsmarknadens hälsa ser ut i ett specifikt land, om det är lätt att få jobb eller om det är få med jobb och många som söker arbete. Denna data är hämtad från World Bank (World Bank Data, 2022). Det mått som jag valt analyserar befolkningen från 15–64 år och hur många av de som är med och deltar på arbetsmarknaden.

4.3 Paneldata

Jag har valt att använda mig av en panel data metod, för att kunna få med tidsaspekten i mina analyser mellan Montenegro och Serbien. Paneldata är data som analyserar ett antal observationer över tid på ett antal tvärsnittsenheter som exempelvis länder, individer, hushåll eller företag (Greenlane, 2019). Valet av denna metod har skett då jag vill kunna analysera hur utländska direktinvesteringar har påverkat BNP per capita och sysselsättningsgraden över tid vilket metoden tillåter.

Min studie har genomförts utifrån fyra regressioner, två för Montenegro och två för Serbien. De första två regressionerna behandlar Montenegro och de sista två behandlar Serbien. Regressionsanalys ett och tre är uppbyggd som så att den beroende variabeln är BNP per

capita mängder i Serbien, sedan är de två oberoende variablerna utländska direktinvesteringar och sysselsättningsgraden och till sist har vi tidsvariabeln som sträcker sig från 2012 till 2022.

Regressionsanalys två och fyra är utformad på samma sätt men där den beroende variabeln är sysselsättningsgraden i Montenegro, BNP per capita och utländska direktinvesteringar i Montenegro är de två oberoende variablerna och tidsaspekten sträcker sig från 2012 till 2022.

Min studie baserar sig på ”Fixed Effects Regression Modell” som är en modell för att uppskatta de individuella egenskaperna av individer i en panel data uppsättning. I mitt fall är individerna Montenegro och Serbien. ”Fixed effects” regressioner är användbara vid studier där syftet är att analysera hur förändringar över tid påverkar den beroende variabeln (Date, 2022). Genom att använda mig av ”fixed effects” så minimeras även effekten av faktorer som inte tas med i studien, ”fixed effects” kompenserar i sin tur för det som kallas ”omitted variable bias” som innebär att en modell inte har inkluderat en eller flera relevanta variabler (Stock & Watson, 2006).

Vid paneldata analyser är risken för autokorrelation stor, vilket innebär att en variabel är korrelerad med sig själv under 2 perioder eller fler (Stock & Watson, 2006). För att motverka det har jag använt mig av en robusthetskontroll för att säkerställa att det inte är fallet i min studie.

Nedan följer mina formler för respektive regressionsanalys:

(1) $BNPpercapitaimt=\beta0+\beta1\times FDImt+\beta2\times Sysselsättningsgradmt+\epsilon mt+Fi$

(2) $Sysselsättningsgradmt =\beta0+\beta1\times BNPpercapitamt+\beta2\times FDImt+\epsilon mt+Fi$

(3) $BNPpercapitait=\beta0+\beta1\times FDIit+\beta2\times Sysselsättningsgradit+\epsilon it+Fi$

(4) $Sysselsättningsgradit =\beta0+\beta1\times BNPpercapitait+\beta2\times FDIit+\epsilon it+Fi$

Formel 1 och 3 är uppbyggda med BNP per capita som den beroende variabeln, där BNPpercapitamt står för BNP per capita mängden i Montenegro i formel 1 och i formel 3 står BNPpercapitait för BNPpercapita i serbien. β0 står för interceptet i alla regressioner, konstanttermen. β1 och β2 är regressionskoefficienter som avser att mäta effekten på de oberoende variablerna i respektive regression. Termerna ϵmt och ϵit är feltermer som avser att fånga de övriga faktorerna som påverkar den beroende variabeln men som inte inkluderats i modellen. Den sista termen i varje formel är Fi termen som står för ”Fixed effects” och avser den modellen som jag använder i mina regressioner. Formel 1 och 3 har FDImt och FDIit som oberoende variabel och de står för de utländska direktinvesteringarna i respektive land, vidare är den sista oberoende variabeln i formel 1 och 3 sysselsättningsgraden som refereras till sysselsättningsgradenmt i formel 1 och sysselsättningsgradenit i formel 3. Formel 2 och 4 har

sysselsättningsgraden som beroende variabel och den refereras till i formel 2 som sysselsättningsgradenmt och sysselsättningsgradenit i formel 4. Den första oberoende variabeln i formel 2 är BNPpercapitamt som är BNP per capita mängden i Montenegro, i formel 4 är BNPpercapitait den första oberoende variabeln och det är BNP per capita mängden i Serbien. Som sista oberoende variabel i formel 2 och 4 har vi utländska direktinvesteringar som refereras till FDImt i formel 2 och står för utländska direktinvesteringar i Montenegro. De utländska direktinvesteringarna i Serbien refereras till FDIit i formel 4.

5. Resultat

I denna sektion kommer resultatet att presenteras.

Det som kommer att presenteras är fyra regressioner, med fyra olika resultat. I resultattabellerna inkluderas två länder och 22 observationer. Syftet är att undersöka hur utländska direktinvesteringar påverkar BNP per capita och sysselsättningsgraden genom att titta på två variabler som ämnar att representera det. Koefficienter som är över en 10 % nivå kommer inte att antas vara signifikanta.

5.1 Resultat för Montenegro

5.1.1 BNP per capita som beroende variabel

Tabell 5.1.1 Förhållandet mellan BNP per capita och FDI samt sysselsättningsgraden i Montenegro.

Variabler	**Fixed Effects**
FDI	0.431 (0.610) *
Sysselsättningsgraden	0.519 * (-0.096)
Konstant	2.136 (7.899)
Observationer	22
Antal Länder	2
R-Squared	0.2894
Land År FE	Ja
Kontrolltest	Ja
Signifikans för test	0.2549

Robusthetskontroll inom parentes
*** Signifikans på 99 % nivå
** Signifikans på 95 % nivå
*Signifikans på 90 % nivå

I min första ”Fixed Effects” regression som utförts så är BNP per capita för Montenegro den beroende variabeln som också är mitt mått för ekonomisk tillväxt. Ser vi till den första variabeln i tabellen som är utländska direktinvesteringar i Montenegro så finner vi en koefficient på 0,431 som säger oss att för varje enhetsökning i utländska direktinvesteringar så ökar BNP per capita med 0.431 enheter. Dock har det resultatet inte blivit signifikant vilket gör att vi inte kan anta att det sambandet stämmer eller att det finns något samband mellan utländska direktinvesteringar och BNP per capita i Montenegro. Robusthetskontrollen för vår

variabel som representerar utländska direktinvesteringar har blivit signifikant och det säger oss att variabelns effekt är konsekvent över tid.

Ser jag till den andra variabeln som undersökts i vår tabell som är sysselsättningsgraden så finner vi ett signifikant positivt samband mellan BNP per capita och sysselsättningsgraden i Montenegro. En enhetsökning i sysselsättningsgraden leder till en ökning i BNP per capita med 0.519. Sambandet är signifikant av första graden vilket gör att vi får tolka resultatet med lite försiktighet men det finns ett signifikant samband mellan variablerna. Robusthetskontrollen för variabel sysselsättningsgraden blev inte signifikant och det säger oss att effekterna av variabeln inte är signifikanta över tid, det gör att resultatet behöver tolkas med försiktighet.

Konstantens koefficient är 2.136 men jag finner inget statistiskt samband med konstanten vilket säger mig att det inte finns någon effekt när alla oberoende variabler är noll. Jag finner heller inte något signifikant resultat för robusthetskontrollen till konstanten och det säger mig att effekten över tid för konstanten inte är konstant. ”R-squared” avser att ge en bild av hur mycket av variansen i den beroende variabeln som förklaras av de oberoende variablerna. Jag får ett värde på 0.2894 som är relativt lågt och säger att variansen i BNP per capita förklaras till 29 % av utländska direktinvesteringar och sysselsättningsgraden i Montenegro. Vi har även testat modellens signifikans och får ett resultat på 0.2549 som indikerar att modellen inte är statistiskt signifikant.

5.1.2 Sysselsättningsgraden som beroende variabel

Tabell 5.1.2 Förhållandet mellan sysselsättningsgraden och FDI samt BNP per capita i Montenegro.

Variabler	**Fixed Effects**
BNP per capita	0.505 (0.401)**
FDI	-0.538 (0.610)*
Konstant	10.633 (7.899)
Observationer	22
Antal Länder	2
R-Squared	0.3723
Land År FE	Ja
Kontrolltest	Ja
Signifikans för test	0.1553

Robusthetskontroll inom parentes
*** Signifikansnivå på 99 % nivå
** Signifikansnivå på 95 % nivå
*Signifikansnivå på 90 % nivå

I min andra regressionsanalys så är sysselsättningsgraden i Montenegro den beroende variabeln och mina två oberoende variabler BNP per capita samt utländska direktinvesteringar. Den första variabelns som analyseras är BNP per capita och där hittar jag en koefficient på 0.505 som säger mig att en enhetsökning i BNP per capita leder till en ökning i sysselsättningsgraden med 0.505 men resultatet är inte statistiskt signifikant därför kan jag inte anta att det finns ett förhållande mellan variablerna. Robusthetskontrollen för variabeln som representerar BNP per capita har blivit statistiskt signifikant av andra graden och det säger mig att variabelns effekt är konsekvent över tid.

Den andra variabeln i analysen är utländska direktinvesteringar och där finner vi en koefficient som är -0.538 det säger oss att en enhetsökning i utländska direktinvesteringar leder till en negativ effekt med -0.538 på sysselsättningsgraden. Resultatet för variabeln är dock inte signifikant det gör att jag inte kan anta att det finns ett samband mellan sysselsättningsgraden och utländska direktinvesteringar i Montenegro. Robusthetskontrollen för utländska direktinvesteringar är signifikant av första graden och det säger mig att variabelns effekt är konsekvent över tid.

Koefficienten för konstanten i analysen är 10.633 men resultatet är inte signifikant, det säger mig att det inte finns någon effekt av den beroende variabeln när alla oberoende variabler är noll. Robusthetskontrollen för konstanten är inte heller signifikant det säger mig att effekten inte är konstant för variabeln. ”R-squared” värdet är 0.3723 och det säger mig att variansen i sysselsättningsgraden till 37 % förklaras av BNP per capita och utländska direktinvesteringar i Montenegro. Modellens signifikans har testat och jag fick ett resultat på 0.1553 det säger oss att modellen inte är statistiskt signifikant.

5.2 Resultat för Serbien

5.2.1 BNP per capita som beroende variabel

Tabell 5.2.1 Förhållandet mellan BNP per capita och FDI samt sysselsättningsgraden i Serbien.

Variabler	**Fixed Effects**
FDI	1.418*** (0.610)*
Sysselsättningsgraden	-0.232 (-0.096)
Konstant	1.990 (7.899)
Observationer	22
Antal Länder	2
R-Squared	0.6850
Land År FE	Ja
Kontrolltest	Ja

Signifikans för test	0.0098***

Robusthetskontroll inom parentes
*** Signifikans på 99 % nivå
** Signifikans på 95 % nivå
*Signifikans på 90 % nivå

I den tredje regressionen som jag utfört så är den beroende variabeln BNP per capita för Serbien och de oberoende variablerna är utländska direktinvesteringar och sysselsättningsgraden i Serbien. För den första variabeln (utländska direktinvesteringar) som analyserats så finner jag en koefficient som är 1.418 som säger oss att en enhetsökning i utländska direktinvesteringar leder till en ökning i BNP per capita med 1.418. Det positiva sambandet är även statistiskt signifikant av den högsta graden och det gör att jag kan anta sambandet. Robusthetskontrollen för variabeln är statistiskt signifikant av första graden och det säger mig att variabelns effekt är konsekvent över tid.

Koefficienten för sysselsättningsgraden är -0.232 som innebär att sambandet mellan BNP per capita och sysselsättningsgraden är negativt i Serbien, en enhetsökning i sysselsättningsgraden ger då en minskning med 0.232 i BNP per capita. Men eftersom att sambandet inte är signifikant kan jag inte anta att det finns ett samband mellan variablerna. Det robusthetstest som jag utfört har inte heller blivit signifikant och det säger mig att variabelns effekt inte är konsekvent över tid.

Konstanten i tabellen har inte blivit signifikant, det säger mig att det inte finns någon effekt när alla oberoende variabler är noll. Modellen har ett signifikant resultat på 0.0098, det innebär att modellen som använts är lämpad för de analyserade variablerna. Variansen i BNP per capita i Serbien förklaras med ungefär 69 % av de oberoende variablerna.

5.2.2 Sysselsättningsgraden som beroende variabel

Tabell 5.2.2 Förhållandet mellan sysselsättningsgraden och FDI samt BNP per capita i Serbien.

Variabler	**Fixed Effects**
BNP per capita	-0.501 (0.401)**
FDI	1.354 * (0.601)*
Konstant	7.052 (7.899)
Observationer	22
Antal Länder	2
R-Squared	0.3128
Land År FE	Ja

Kontrolltest	Ja
Signifikans för test	0.0974 *

Robusthetskontroll inom parentes
*** Signifikans på 99 % nivå
** Signifikans på 95 % nivå
*Signifikans på 90 % nivå

I den sista regressionen så är den beroende variabeln sysselsättningsgraden i Serbien och de två oberoende variablerna är BNP per capita samt utländska direktinvesteringar. Den första variabelns som analyserats är BNP per capita där jag finner en koefficient som är -0,501, det tyder på att det finns ett negativt samband mellan variablerna men resultatet är inte signifikant därför kan jag inte anta att sambandet stämmer. Robusthetskontrollen för BNP per capita är signifikant och det innebär att variabelns effekt är konsekvent över tid.

För den andra variabeln i tabellen (utländska direktinvesteringar) så finner jag en koefficient som är 1,354 och det indikerar att det finns ett positivt samband, en enhetsökning i utländska direktinvesteringar leder till en ökning med 1,354 i sysselsättningsgraden. Sambandet är även signifikant av första graden vilket gör att vi kan anta sambandet med försiktighet. Den utförda robusthetskontrollen säger mig att variabelns effekt är konsekvent över tid.

Konstanten i tabellen visar inte på ett signifikant resultat det innebär att ingen effekt finns när de oberoende variablerna är noll. Värdet för ”R-squared” är 0,3128, det säger mig att variansen i sysselsättningsgraden förklaras till 31 % av BNP per capita och sysselsättningsgraden. Modellens signifikans är 0.0974 som är signifikant av första graden vilket säger mig att modellen någorlunda är lämpad för mina variabler.

6. Diskussion och slutsatser

I kapitel 6 analyserar jag resultatet från kapitel 5 och presenterar mina slutsatser.

6.1 Signifikansen i regressionerna

I de fyra regressionerna som jag utfört har endast två blivit signifikanta. De två regressioner som jag utfört för Montenegro har båda blivit insignifikanta, olika faktorer kan spela roll till varför modellen som använts inte blir signifikant i Montenegro. Uddin (2020) menar att effekten av utländska direktinvesteringar beror på vilka sektorer som investeras i och vad investeringarna är ämnade till. En insignifikant modell kan innebära att de oberoende variabler som är inkluderade inte tillräckligt förklarar variansen i den beroende variabeln. Det gör att jag inte kan utesluta att utländska direktinvesteringar påverkar BNP per capita eller sysselsättningsgraden men att en annan modell hade varit mer lämpad för Montenegro.

För de två regressioner som jag utfört för Serbien finner jag signifikans i båda regressioner. Det säger mig att modellen är lämpad för de variabler jag valt att titta på. P-värdet för den första analysen är 0,0098 vilket ger en signifikansnivå av högsta grad, p-värdet av den andra analysen är 0,0974 vilket ger en signifikansnivå av första grad. För mig säger det att modellen är lämpad och det gör i sin tur att jag kan dra slutsatser från de två analyser som genomförts med större säkerhet.

6.2 Utländska direktinvesteringar och BNP per capita

I min första regression för Montenegro så är BNP per capita den beroende variabeln samt att utländska direktinvesteringar och sysselsättningsgraden är de oberoende variablerna. BNP per capita är mitt mått för att kunna analysera ekonomisk tillväxt. I resultatet för den första regressionen finner jag inget signifikant samband mellan utländska direktinvesteringar och BNP per capita, jag finner ett samband som är positivt men inte signifikant, det kan antyda att något samband finns mellan variablerna. Robusthetskontrollen för variabeln är signifikant och det säger mig att effekten är konstant över tid. En möjlig orsak till att jag inte finner någon signifikans för resultatet i Montenegro kan bero på att det finns andra variabler som förklarar en större del av variansen och på ett bättre sätt som inte inkluderats i modellen. Ser jag till den tidigare forskningen så har utländska direktinvesteringar fått olika effekt beroende på vilket land som analyserats. Anledningen till det resultat som jag funnit kan bero på att investeringarna inte hunnit verka än eller att de investeringar som kommit till landet har varit för små för att ha en avgörande effekt på BNP per capita. Investeringarnas storlek har tidigare visat sig vara en bidragande faktor till vilken slags effekt som blir av, Savicevic & Kostic (2020) har betonat att den positiva effekten ökar ju större investeringarna är. Andra orsaker kan även vara skäl till det insignifikanta resultatet så som den ekonomiska strukturen och politisk instabilitet, något som Montenegro kännetecknas av (Smolo, 2021). Det kan göra att sambandet mellan variablerna blir svårare att mäta i en regressionsanalys. Resultatet som jag fått gör att jag inte kan anta min första hypotes för Montenegro då jag inte hittat ett signifikant positivt samband mellan de tilltänkta variablerna.

Den första regressionen i Serbien där BNP per capita är den beroende variabeln samt att utländska direktinvesteringar och sysselsättningsgraden är de oberoende variablerna får jag ett annorlunda resultat till skillnad från Montenegro. Jag finner ett signifikant resultat av högsta

grad för sambandet mellan BNP per capita och utländska direktinvesteringar, sambandet är positivt och säger att en enhetsökning i utländska direktinvesteringar leder till en ökning med 1,418 i BNP per capita vilket kan ses som en stor ökning. Robusthetskontrollen för den oberoende variabeln är även signifikant och det säger mig att variabelns effekt är konsekvent över tid. För att tolka den hypotes som jag ställt upp så korrelerar utländska direktinvesteringar positivt med BNP per capita i Serbien vilket gör att jag kan anta den första hypotesen för Serbien. Resultatet stödjer även tidigare forskning som menar att utländska direktinvesteringar bidrar till ekonomisk tillväxt (Miao et al, 2021; Iamsiraroj, 2015; Makiela et al, 2020). Teorin som presenterats om spill-over effekter stöds även av detta resultat, teorin betonar vikten av utländskt kapital som blir avgörande för tekniska framsteg i värdnationerna som sedan bidrar till förbättringar i ekonomisk prestanda (Baldwin, Braconier & Forslid, 2005). Tolkar jag resultatet efter teorin så korrelerar utländska direktinvesteringar positivt med BNP per capita som är ett mått på produktiviteten per person i ett land, det säger mig att utländska direktinvesteringar ger upphov till ekonomisk tillväxt.

6.3 Utländska direktinvesteringar och sysselsättningsgraden

I min andra regression för Montenegro är den beroende variabeln sysselsättningsgraden och de oberoende variablerna är utländska direktinvesteringar och BNP per capita. Som tidigare nämnt så blev inte den andra regressionen för Montenegro signifikant, det blev heller inte sambandet mellan sysselsättningsgraden och utländska direktinvesteringar. Sambandet som jag fann mellan utländska direktinvesteringar och sysselsättningsgraden var negativt med en enhetsökning i utländska direktinvesteringar så minskade sysselsättningsgraden med 0,538 men eftersom att sambandet inte är signifikant kan jag inte anta det, men det kan antyda på att förhållandet mellan variablerna är negativt. Resultatet gör att jag får förkasta min hypotes om att det finns ett positivt samband mellan utländska direktinvesteringar och sysselsättningsgraden i Montenegro. Mitt resultat kan bero på att det inte finns en stark relation mellan analyserade variabler och att andra variabler som inte är inkluderade på ett bättre sätt kan förklara variansen i sysselsättningsgraden. Ser vi till de marknader som utländska direktinvesteringar främst flödade till i Montenegro under 2022 så var det främst fastighetsbranschen vilket är en bransch som inte bidrar till mycket arbetsmöjligheter vilket kan vara en anledning till att jag inte funnit ett signifikant samband (Skupstina Crne Gore, 2022).

Det insignifikanta resultatet kan även bero på en tidsfördröjning i effekterna av utländska direktinvesteringar, teorin som presenterades handlar om spill-over effekter som uppstår av tekniköverföring, nya produktionsmetoder och ledarskapsutveckling. Det är effekter som kommer fördröjda och kan leda till att jag inte direkt hittar ett signifikant samband mellan variablerna (Blomström & Kokko, 1998). I framtida studier hade det varit givande att undersöka sambandet med flera års fördröjning för att bättre förstå effekterna av utländska direktinvesteringar i Montenegro. Men antalet observationer jag har är endast för 10 år och till framtida studier hade ett längre tidsspann varit optimalt för att finna ett starkare samband mellan variablerna i studien.

Bailey och Driffield (2007) undersökte hur utländska direktinvesteringar kan påverka sysselsättningsgraden och kom fram till antagandet om att arbetskraften behöver vara utbildad till en viss grad för att kunna gynnas av investeringarna. Är arbetskraften inte tillräckligt utbildad för att ta del av investeringarna kan det i stället bli att arbetsplatser ersätts av robotar och liknande. Tidsfördröjningar i effekten av utländska direktinvesteringar kan även vara en

orsak till att min studie inte finner ett signifikant samband mellan variablerna, då det kan ta tid för investeringarna att bli gynnsamma i de länder där de investeras. Makiela et al (2021) baserade sin studie på 4 kandidatländer men analyserade de ett årtionde efter att de blivit medlemmar för att bättre kunna förstå den fördröjda effekten och hittade positiva effekter på ekonomisk tillväxt. Det kan vara fallet för Montenegro där de utländska direktinvesteringarna inte hunnit att verka.

Den sista regressionen jag utfört analyserar Serbien med sysselsättningsgraden som beroende variabel samt utländska direktinvesteringar och BNP per capita som oberoende variabler. Till skillnad från Montenegro har denna regression blivit signifikant av första graden och det indikerar att modellen är lämpad för de analyserade variablerna. Ser jag till förhållandet mellan utländska direktinvesteringar och sysselsättningsgraden så finner jag ett positivt samband som även är signifikant. Det stödjer min hypotes om att utländska direktinvesteringar korrelerar positivt med sysselsättningsgraden i Serbien. Resultatet korrelerar även med vad tidigare forskning har belyst kring effekterna på arbetsmarknaden av utländska direktinvesteringar att de bidrar till att skapa arbetsmöjligheter (Kim, 2021; Irpan et al, 2016). Det kan även tyda på att arbetskraften har en bra grundläggande utbildning som gör att de kan gynnas av investeringarna, något som Bailey & Driffield (2007) belyst att arbetskraften behöver vara utbildad till en viss grad för att kunna ta del av investeringarna.

6.4 Slutsatser

Paneldata analysen som jag fört har identifierat skillnader i hur FDI påverkar Serbien respektive Montenegro. Min studie finner signifikanta resultat för Serbien som stödjer båda hypoteserna jag formulerat, i Montenegro finner jag inga signifikanta samband. Resultatet kan delvis förklaras av de olika ekonomiska strukturerna i länderna, där Montenegro inte är så diversifierat med fokus på fastighetsmarknaden och delvis tjänstesektorn. Serbien har en mer diversifierad ekonomi, med en stor finans och industrisektor.

Utifrån resultatet så antyder det att sektorerna som utländska direktinvesteringar främst riktas mot är av stor vikt. I Montenegro har en stor del av inflödena kommit till fastighetssektorn och det i sin tur har genererat en begränsad effekt på BNP per capita och sysselsättningsgraden. Utländska direktinvesteringar kan även ha en fördröjd effekt som kan ha lett till de insignifikanta resultatet.

I Serbien finner jag signifikanta resultat som bekräftar positiva samband mellan utländska direktinvesteringar och BNP per capita samt sysselsättningsgraden. Det stödjer landets strävanden mot att integreras med EU då jag ser en tydlig positiv påverkan på den ekonomiska tillväxten som i sin tur genererar välstånd i landet. I Montenegro finner jag inte samma tydliga resultat som delvis kan bero på en fördröjd effekt men även en liten diversifiering i landet. Tidigare forskning har visat att utländska direktinvesteringar har varierande effekter i varje land, mitt resultat är ett tydligt exempel på att utländska direktinvesteringar inte får samma effekt i varje land. För att maximera effekterna av utländska direktinvesteringar bör Montenegro skapa policystrategier som gynnar tjänste- och industrisektorn i landet för att locka utländska direktinvesteringar som bidrar till arbetsskapande och i sin tur ekonomisk tillväxt i större utsträckning än fastighetssektorn. Policystrategier som förbättrar utbildningsnivån och arbetskraftens kompetens är även en rekommendation till både Serbien och Montenegro för att öka den positiva effekten av utländska direktinvesteringar på arbetsmarknaden. Till sist bör även länderna fokusera på att

förstärka de institutionella ramarna och den politiska stabiliteten för att kunna locka till sig mer utländska direktinvesteringar och på så sätt få en större positiv effekt.

Den frågeställning som jag ställt upp handlade om ifall utländska direktinvesteringar bidrar till ekonomiskt tillväxt, i mitt resultat finner jag stöd för det i Serbien men inte i Montenegro. Tidigare forskning stödjer både det resultat jag finner i Serbien och Montenegro, där utländska direktinvesteringars effekt beror på olika faktorer så som vilken sektor, arbetskompetensen och mängd av investeringar. Min studie analyserar en relativt kort period på 10 år men finner ändå signifikanta resultat, inför framtida studier hade en längre analysperiod förslagsvis kunnat ge mer nyanserade resultat eller en fördröjd effekt där man analyserar anslutnings perioden flera år efter att den varit för att hitta samband. Min studie belyser vikten av att forska vidare kring utländska direktinvesteringar i Serbien och Montenegro men även hela Balkanregionen för att bättre förstå vilka effekter utländska direktinvesteringar ger upphov till. Västra Balkan befinner sig i en intressant övergång och anslutningsprocess till EU och det gör dom till intressanta mål för forskning.

Referenser

Adriacom. (2023). Overview of the Montenegro Economy of 2023. Hämtad 2023-11-19 från https://adriacom.me/montenegro-economy/

Ahmad, M., Ahmed, Z., Yang, X., Hussain, N., & Sinha, A. (2022). Financial development and environmental degradation; do human capita and institutional quality make a difference? *Gondwana research, vol. 105,* p.299-310

Bailey, D., & Driffield, N. (2007). Industrial policy, FDI and employment: Still 'missing a strategy'. *Journal of Industry, Competition and Trade, 7*(3-4), 189-211.

Baldwin, R., Braconier, H., & Forslid, R. (2005). Multinationals, Endogenous Growth, and Technological Spillovers: Theory and Evidence. *Review of International Economics, 13*(5), 945-963.

Bartlett, W., Krasniqi, B., & Ahmetbašić, J. (2019). Attracting FDI to the western balkans: Special economic zones and smart specialisation strategies. *Croatian Economic Survey, 21*(2), 5-35.

B.F.G Fabregue. (2023). Blue Europe. Foreign Direct Investments (FDI) in Serbia: A Review. Hämtad 2023-11-20 från https://www.blue-europe.eu/analysis-en/country-analysis/foreign-direct-investments-fdi-in-serbia-a-review/

Borensztein, E., Lee, J., & De Gregorio, J. (1998). How does foreign direct investment affect economic growth?1. *Journal of International Economics, 45*(1), 115-135.

Blomström, M., & Kokko, A. (1998). Multinational corporations and spillovers. *Journal of Economic Surveys, 12*(3), 247-277.

Blomström, M., Lipsey, R., & Zejan, M. (1996). Is Fixed Investment the Key to Economic Growth? *The Quarterly Journal of Economics, 111*(1), 269-276.

Dědeček, R., & Dudzich, V. (2022). Exploring the limitations of GDP per capita as an indicator of economic development: A cross-country perspective. *Review of Economic Perspectives, 22*(3), 193-217.

Demekas, D., Horváth, B., Ribakova, E., & Wu, Y. (2007). Foreign direct investment in European transition economies—The role of policies. *Journal of Comparative Economics, 35*(2), 369-386.

Djurfeldt, Anders., Larsson, Rolf., & Stjärnhagen, Ola. (2018). Statistisk Verktygslåda. Lund: Studentlitteratur.

Europaparlamentet. (2021). Västra Balkan. Hämtad 2023-11-17 från https://www.europarl.europa.eu/factsheets/sv/sheet/168/vastra-balkan

Europaparlamentet. (2023). The Western Balkans. Hämtad 2023-11-18 från https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/168/the-western-balkans

Europeiska Kommissionen. (2017). Montenegro 2016 Report. Hämtad 2023-11-19 från https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2018-12/20161109_report_montenegro.pdf

Europeiska Kommissionen. (2022). Montenegro 2022 Report. Hämtad 2023-11-19 från https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2022-10/Montenegro%20Report%202022.pdf

Europeiska Kommissionen. (2018). Serbia 2018 Report. Hämtad 2023-11-19 från https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2019-05/20180417-serbia-report.pdf

Europeiska Kommissionen. (2021). Serbia 2021 Report. Hämtad 2023-11-20 från https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2021-10/Serbia-Report-2021.pdf

Europeiska Rådet. (2014). Conference on Accession to the European Union. Hämtad 2023-11-15 från https://data.consilium.europa.eu/doc/document/AD%201%202014%20INIT/EN/pdf

Europeiska Rådet. (2023). The Western Balkans. Hämtad 2023-12-12 från https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/168/the-western-balkans

Greenlane. (2019). Vad är Paneldata? Hämtad 2023-12-12 från https://www.greelane.com/sv/science-tech-math/samh%C3%A4llsvetenskap/panel-data-definition-in-economic-research-1147034/

Hakim, D., Ahman, E., & Kusnendi, K. (2023). The effect of FDI on the host countries' employment: A meta-regression analysis. *Russian Journal of Economics (Moskva), 9*(2), 158-182.

Iamsiraroj, S., & Ulubaşoğlu, M. (2015). Foreign direct investment and economic growth: A real relationship or wishful thinking? *Economic Modelling, 51*, 200-213.

Janicki, H., & Wunnava, P. (2004). Determinants of foreign direct investment: Empirical evidence from EU accession candidates. *Applied Economics, 36*(5), 505-509.

Kim, E. (2021). The Local Labor Market Effects of Korean Automotive Investments in the United States. *International Regional Science Review, 44*(6), 619-646.

Kurecic, P., Luburic, G., & Simovic, V. (2015). THE INTERDEPENDENCE OF GDP PER CAPITA AND FOREIGN DIRECT INVESTMENT IN THE TRANSITIONAL ECONOMIES OF CENTRAL AND EASTERN EUROPE. *Journal of Economic and Social Development (Varaždin), 2*(2), 77.

Makieła, K., Wojciechowski, L., & Wach, K. (2021). Effectiveness of fdi, technological gap and sectoral level productivity in the visegrad group. *Technological and Economic Development of Economy, 27*(1), 149-174.

Martinho, V. (2021). Impact of Covid-19 on the convergence of GDP per capita in OECD countries. *Regional Science Policy & Practice, 13*(1), 55-72.

Mencinger, J. (2003). Does Foreign Direct Investment Always Enhance Economic Growth? *Kyklos (Basel), 56*(4), 491-508.

Miao, M., Borojo, D., Jiang, Y., & Desalegn, T. (2021). The impacts of Chinese FDI on domestic investment and economic growth for Africa. *Cogent Business & Management, 8*(1), 1-28.

Moshfique Uddin, Anup Chowdhury, Sheeba Zafar, Sujana Shafique, Jia Liu. (2019). Institutional determinants of inward FDI: Evidence from Pakistan, *International Business Review*, *Volume 28, Issue 2*, Pages 344-358, ISSN 0969-5931

Muhd Irpan, H., Mat Saad, R., Shaari Md Nor, A., Md Noor, A., & Ibrahim, N. (2016). Impact of Foreign Direct Investment on the Unemployment Rate in Malaysia. *Journal of Physics: Conference Series, 710*(1), 12028.

OECD (2008), *OECD Benchmark Definition of Foreign Direct Investment 2008: Fourth Edition*, OECD Publishing, Paris, https://doi.org/10.1787/9789264045743-en

Paul, J., & Singh, G. (2017). The 45 years of foreign direct investment research: Approaches, advances and analytical areas. *World Economy, 40*(11), 2512-2527.

Ramadani, V., Abazi-Alili, H., Dana, L., Rexhepi, G., & Ibraimi, S. (2017). The impact of knowledge spillovers and innovation on firm-performance: Findings from the Balkans countries. *International Entrepreneurship and Management Journal, 13*(1), 299-325.

Raza, S., Shah, N., & Arif, I. (2021). Relationship Between FDI and Economic Growth in the Presence of Good Governance System: Evidence from OECD Countries. *Global Business Review, 22*(6), 1471-1489.

Sachin Date. (2022). Understanding the Fixed Effects Regression Model. Hämtad 2023-12-14 från https://towardsdatascience.com/understanding-the-fixed-effects-regression-model-d2fccc2cc27e

Sahu, Jagadish. (2020). Does inflow of foreign direct investment stimulate economic growth? Evidence from developing countries. *Transnational Corporations Review.* 13. 1-18. 10.1080/19186444.2020.1833603.

Savićević, M., & Kostić, M. (2020). The Impact Analysis of Foreign Direct Investment on Export: The Case of the Western Balkan Countries. *Economic Themes, 58*(2), 171-186.

Skupstina Crne Gore. (2022). Kretanje Stranih Direktnih Investicija i Spoljnotrgovinske Razmjene u Republici Sjevernoj Makediniji i Crnoj Gori u Periodu 2019-2021. Hämtad 2023-11-21 från https://pbk.skupstina.me/wp-content/uploads/2022/04/Kretanje-stranih-direktnih-investicija-i-spoljnotrgovinske-razmjene-u-Republici-Sjevernoj-Makedoniji-i-Crnoj-Gori-u-periodu-2019-2021.-godine.pdf

Smolo, E. (2021). The FDI and Economic Growth in the Western Balkans: The Role of Institutions. *Journal of Economic Cooperation & Development, 42*(4), 147-170.

Stock, James och Watson, Mark (2006). Introduction to Econometrics. Uppl. 2. Pearson.

Sugiharti, L., Yasin, M., Purwono, R., Padilla, M., & Pane, D. (2022). The FDI spillover effect on the efficiency and productivity of manufacturing firms: Its implication on open innovation. *Journal of Open Innovation, 8*(2), 1-20.

Trpeski, P., Cvetanoska, M., & KOZHESKI, K. (2021). THE IMPACT OF FOREIGN DIRECT INVESTMENTS ON ECONOMIC GROWTH AND TRADE: A PANEL APPROACH OF SELECTED WESTERN BALKAN COUNTRIES. *Management Research and Practice, 13*(3), 23-31.

Voloshyn, M. (2018). Foreign direct investment as a pull factor of the economic growth in Ukraine in the period 2003-2016. *Przedsiębiorczość Międzynarodowa, 4*(2), 79-88.

World Bank Group. (2022). Foreign Direct Investment. Hämtad 2023-12-10 från https://data.worldbank.org/indicator/BN.KLT.DINV.CD

World Bank Group. (2022). GDP per capita. Hämtad 2023-12-10 från https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD

World Bank Group. (2022). Labor Force Participation rate. Hämtad 2023-12-10 från https://data.worldbank.org/indicator/SL.TLF.ACTI.ZS?view=chart&locations=ME

World Bank Group. (2022). About the World Bank. Hämtad 2023-12-09 från https://www.worldbank.org/en/what-we-do

World Bank Group. (2022). Social Protection for Recovery. Hämtad 2023-11-14 från https://socialprotection.org/discover/publications/social-protection-recovery